

Вихідні дані: Рускуліс Л. В. Формування ключових компетентностей майбутніх учителів української мови у процесі засвоєння дисциплін психолого-педагогічного циклу. Актуальные научные исследования в современном мире: сборник научных трудов. Выпуск 1(21). Часть 6. Переяслав-Хмельницкий, 2017. С. 170-175. URL: <https://e.mail.ru/attachment/14879585780000000858/0;2>.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ЗАСВОЄННЯ ДИСЦИПЛІН ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОГО ЦИКЛУ

Анотація. У статті проаналізовано поняття «компетентнісний підхід»; звернено увагу на виокремлення ключових компетентностей у науковій літературі; визначено основні завдання дисциплін психолого-педагогічного циклу та виокремлено фахові компетентності, що формуються під час їх засвоєння.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, компетенція, ключові компетентності, фахові компетентності.

Рускуліс Лилия Владимировна

Херсонский государственный университет, Херсон, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ КЛЮЧЕВЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА В ПРОЦЕССЕ УСВОЕНИЯ ДИСЦИПЛИН ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЦИКЛА

Аннотация. В статье проанализировано понятие «компетентностный подход»; сделано акцент на выделение ключевых компетенций в научной литературе; определены основные задачи дисциплин психолого-педагогического цикла; выделены профессиональные компетентности, которые формируются во время их усвоения.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентность, компетенция, ключевые компетентности, профессиональные компетентности.

Ruskulis Lilya Volodumirivna

Kherson State University, Kherson, Ukraine

THE FORMATION OF KEY COMPETENCIES FUTURE TEACHERS OF UKRAINIAN LANGUAGE

WHILE LEARNING THE DISCIPLINES OF PSYCHO-PEDAGOGICAL CYCLE

Abstract. The article analyses the term «competence approach»; pays attention to the key competencies in the scientific literature; describes the main tasks of the psycho-pedagogical disciplines and professional competencies, which are formed while learning.

Key words: competence approach, competence, competency, key competence, professional competence.

C. 171

Підготовка сучасного вчителя української мови, конкурентоспроможного на ринку праці, здатного до новаторства, самовдосконалення та самореалізації потребує висококваліфікованої підготовки в процесі вивчення як дисциплін лінгвістичного, так і психолого-педагогічного циклу, а в подальшому застосування отриманих знань під час проходження педагогічної практики. Отже, мова йде про впровадження компетентнісного підходу, на необхідність урахування якого наголошують педагоги та психологи І. Бех, Н. Волкова, І. Зимня, І. Зязюн, М. Левківський, О. Овчарук, І. Підласий, В. Руденко, С. Якименко та ін.. Зазначимо, що на дослідження проблем формування професійної компетентності майбутнього фахівця в сучасній лінгводидактиці присвячено сьогодні чимало розвідок, а саме: З. Бакум, А. Богущ, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Дороз, О. Дрогайцева, І. Дроздова, С. Караман, Л. Мамчур, Л. Мацько, А. Нікітіна, Л. Овсієнко, М. Пентиліук, Т. Симоненко, О. Семенов та ін..

У лінгводидактичній літературі компетентність визначається як «спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності» [1]. У процесі здобуття знань та практичних навичок досягається кінцевий результат такого процесу – формування загальної компетентності людини (у сукупності ключових компетентностей), що є інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має

сформуватися в процесі навчання й містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [2, с. 66].

Основними дефініціями, якими послуговується компетентнісний підхід, є «компетентність» та «компетенція».

Поняття «компетентність» є значно ширшим порівняно з «компетенція». У нашому дослідженні компетентність – це індивідуальний результат рівня засвоєння інформаційного обсягу дисципліни кожного окремого студента, набуті знання та педагогічний досвід, а також здатність використовувати їх у подальшій діяльності; а компетенції – вимоги до знань та умінь студентів, визначені Державним стандартом вищої освіти, перелік теоретичних положень вузівського предмета та вимоги до практичного їх застосування (авт.). Отже, компетентний фахівець – це особистість, яка має достатній обсяг знань із циклу дисциплін професійних компетентностей (лінгвістика, методика української мови, педагогіка й психологія тощо) та з інших дисциплін циклу загальних компетентностей (історія та культура України, філософія, іноземна мова та ін.).

У сучасній лінгводидактиці важливим постає питання про ієрархію компетентностей. Нам імпонують дослідження А. Хуторського, який виділяє: ключові, загально предметні та предметні компетентності [3, с. 58-64]. Уважаємо таку класифікацію найбільш вмотивованою для теоретико-методичної підготовки майбутнього вчителя української мови.

Ключовий набір найбільш загальних понять охоплюють ключові компетентності (key competencies) (ОЕСР), повинні бути ретельно згрупованими в комплекс знань, умінь, навичок відповідно до спеціальності, яку отримає здобувач вищої освіти, дозволяє студентові вести активну й результативну діяльність у багатьох соціальних сферах, досягти високих успіхів [4, с. 271-272].

С. 172

Проблеми психолого-педагогічні основ теоретико-методичної підготовки майбутнього вчителя української мови досліджували у своїх розвідках такі

вчені: А. Алексюк, Ю. Бабанський, Я. Болюбаш, Н. Волкова, Ю. Грицай, М. Грищенко, М. Євтух, Г. Костюк, З. Курлянд, М. Левківський, С. Максименко, М. Максимюк, О. Пометун та ін. («Педагогіка», «Історія педагогіки»); Л. Василенко, Д. Дубравська, Р. Павелків, В. Поліщук, М. Савчин, О. Скрипченко, Ю. Трофімов та ін. («Психологія», «Вікова психологія»); О. Біляєв, М. Вашуленко, О. Горошкіна, І. Дроздова, Т. Донченко, В. Дороз, С. Караман, Л. Мацько, В. Мельничайко, А. Нікітіна, Л. Овсієнко, С. Омельчук, Н. Остапенко, М. Пентилюк, О. Потапенко, Л. Рожило, О. Семенов, Т. Симоненко, В. Скуратівський та ін. («Методика української мови»).

До циклу дисциплін фахових компетентностей групи психолого-педагогічних дисциплін нами віднесено курс *«Педагогіка»*, який ґрунтовно знайомить із нагальними проблемами педагогічної науки та представляє собою важливу складову частину теоретико-методичної підготовки майбутнього вчителя української мови й покликаний поступово вводити студентів у педагогічний зміст обраного ними фаху [5, с. 4]. Дисципліна передбачає розгляд таких питань: загальні основи педагогіки, процес навчання (дидактика) та виховання, школознавство, а основне її завдання – допомогти майбутнім учителям оволодіти знаннями теоретичних основ сучасної педагогічної науки; закласти основи педагогічного мислення студента, розвинути в них здатність приймати оптимальні рішення у відповідності до педагогічних закономірностей, принципів навчання та виховання [6, с. 4]. Вагоме значення для нашого дослідження мають питання, що розкривають проблему предмета, основні категорії та завдання дидактики, зокрема аспекти, закономірності, підходи, методи та засоби навчання, форми організації навчання, методична робота в школі, які є теоретичною базою для засвоєння методики навчання української мови.

Відповідно до поставлених завдань у результаті засвоєння дисципліни «Педагогіка» формуються такі компетентності (необхідні для подальшого засвоєння методики навчання мови): вибудовувати логічно-структуровану педагогічну систему, до складу якої входять закономірності, підходи,

принципи, методи та засоби навчання; осмислювати суть та значення методу навчання в структурі цілого та у взаємодії з іншими; осмислювати визначені в педагогіці типи уроків, характеризувати їх етапи та аналізувати кожен із них у структурі цілого; формулювати педагогічні проблеми та знаходити оптимальні шляхи до їх вирішення; упроваджувати в навчальний процес новітні інформаційні технології; планувати, організовувати та проводити позакласну та позашкільну роботу; планувати методичну роботу, добирати форми її проведення в школі; засвоїти термінологічний апарат дисципліни.

Із курсом педагогіки тісно пов'язане викладання «Психології», яка досліджує закономірності, механізми та умови розвитку й функціонування психіки; процеси активного відображення людиною навколишньої реальності у формі відчуттів, сприймання, мислення, почуттів та інших процесів і явищ психіки (загальна психологія) [7, с. 10] та психічний розвиток людини на різних етапах її життя (вікова психологія) [8, с. 8]. Інформаційний обсяг дисципліни включає розгляд таких важливих проблем: предмет психології, розвиток психіки та свідомості, методи дослідження в психології; особистість та соціальні групи;

С. 173

діяльність (мова й мовлення, спілкування, увага); пізнавальні психічні процеси (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява); емоційно-вольові процеси; індивідуально-психологічні особливості особистості; психологію дитинства, дорослішання, дорослості та старості. Найбільш загальними завданнями психології, в тому числі вікової психології, є: вивчення впливу суспільної дійсності на психіку людини; ознайомлення з законами психічного життя людини з метою використання їх у процесі організації різноманітних видів діяльності (навчальної, трудової, творчої та ін.); дослідження мотивів поведінки людини; виявлення умов вибору професії випускниками ВНЗ відповідно до нагальних запитів та потреб суспільства, а також психологічна підготовка

майбутнього фахівця, його адаптація в на робочому місці (в учительському та учнівському колективах – прим. авт.).

Отже, відповідно до поставлених завдань у результаті засвоєння дисципліни «Психологія» формуються такі компетентності (необхідні для подальшого засвоєння методики навчання мови): розуміти специфіку психології як науки, її місце серед інших дисциплін психолого-педагогічного циклу; аналізувати природу діяльності людини (мета та мотиви діяльності, її структура; фізіологічні механізми мовленнєвої діяльності; засоби, функції та різновиди спілкування тощо); характеризувати психологічні закономірності пізнавальних процесів (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява); засвоїти вікові особливості психічного розвитку людини та враховувати їх у процесі власної педагогічної діяльності; оволодіти термінологічним апаратом дисципліни

Логічним продовженням засвоєння психолого-педагогічних дисциплін циклу фахових компетентностей є курс «*Методика навчання української мови*», основним призначенням якого є засвоєння процесів навчання української мови, вивчення мови на всіх її рівнях (фонетика, лексика, будова слова, граматики стилістика), розвиток мовних та мовленнєвих умінь та навичок, формування мовної особистості учня сучасної школи [9, с. 7]. Дисципліна передбачає розгляд таких питань: загальні питання методики навчання української мови в середній школі (методика мови як наука та навчальна дисципліна; українська мова як навчальна дисципліна в загальноосвітніх закладах; програми та підручники з української мови; психологічні й дидактичні основи навчання української мови; методи, прийоми й засоби навчання української мови; типи уроків української мови, їх структура й методика проведення), особливості методики навчання основних розділів шкільного курсу української мови; мовленнєвий розвиток учнів; основні напрями роботи зі стилістики й культури мовлення; методика навчання риторики; методика вивчення загальних відомостей про мову; методика удосконалення комунікативної компетентності учнів 10-11 класів; позакласна робота з української мови; спецкурси та

факультативні заняття з української мови; методична робота вчителя-словесника. Відповідно до опису дисципліни її головні завдання: визначення ролі та змісту дисципліни «Українська мова» в навчальних закладах різних типів; засвоєння теоретичних відомостей із курсу «Методика української мови»; спрямування студентів до співвіднесення теоретичних засад із практичними вимогами сучасної школи; вивчення найбільш оптимальних та ефективних методів і засобів навчання та упровадження їх у власну педагогічну діяльність; розвиток пізнавальних інтересів майбутнього вчителя української мови [10, с. 4-21].

С. 174

Таким чином відповідно до поставлених завдань у результаті засвоєння дисципліни «Методика української мови» формуються такі компетентності: усвідомити роль української мови як навчального предмета в загальноосвітній школі; засвоїти лінгводидактичні основи навчання української мови у співставленні здобутих знань із педагогіки та психології; аналізувати психологічні особливості учнів і враховувати їх у виборі методів та прийомів, засобів навчання та форм роботи; оволодіти знаннями з часткових методик, а отже, логічно правильно будувати процес передачі навчальної інформації, використовуючи як традиційні, так інноваційні методи, прийоми та засоби навчання; планувати та організовувати позакласну роботу з української мови; вивчати та популяризувати передовий педагогічний досвід учителів-практиків та впроваджувати їх у власну діяльність (під час проходження навчальної та виробничої практик); оволодіти термінологічним апаратом дисципліни.

Отже, визначені компетентності сприятимуть формуванню компетентного вчителя української мови, який прагне успішно досягти поставленої мети через наполегливу роботу над розв'язанням навчальних завдань, участь у практичній підготовці, отримуючи задоволення від освоєння

омріяного фаху та усвідомлюючи перспективи здобутої освіти та власного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Словник-довідник з української лінгводидакти : навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк / Пентилюк Марія Іванівна, Горошкіна Олена Миколаївна, Мордовцева Наталія Валеріївна та ін. – К. : Ленвіт, 2015, 400 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи; Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. / Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І. та ін. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
3. Хуторской А. В. Ключевые компетентности как компонент личностно-ориентированой парадигмы образования // Народное образование. – 2003. - № 2. – С. 58-64.
4. Волкова Н. П. Педагогіка : Навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. / Волкова Наталія Павлівна. – К. : Академвидав, 2007. – 616 с. (Альма-матер).
5. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : Підручник. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
6. Педагогика: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов/ Ю. К.Бабанский, В. А. Сластенин, Н. А. Сластенин, Н. А. Сорокин и др.; Под ред. Ю. К. Бабанского. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Просвещение, 1988. – 479 с.
7. Максименко С. Д., Євтух М. Б., Цехмістер Я. В., Лазуренко О. О. Психологія та педагогіка. Підручник / Максименко Сергій Дмитрович, Євтух Микола Борисович, Цехмістер Ярослав Володимирович, Лазуренко Олена Олексіївна. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 584 с.
8. Савчин М. В.: Вікова психологія : навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – «2-ге вид., доповн. – К. : Академвидав, 2011. – 384 с.

9. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк: М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, та ін. – К. : Ленвіт, 2004. – 440 с.
10. Методика навчання української мови в середній загальноосвітній школі : Програма для студентів спеціальності 8.010103 «Українська мова і література» факультетів української філології педагогічних університетів та інститутів / Укл.: О. М. Горошкіна, С. О. Караман, М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2010. – 32 с.
11. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс]. - Режим доступу http://osvita.ua/doc/files/news/27/2771/MON_161.doc